

Előszó

A kötet szövege a 2013-ban megvédett doktori disszertációm átszerkesztett és valamelyest kibővített változata. A kutatás alapját adó terepmunkát már több, mint egy tucat éve lezártam, így e kötet új empirikus anyaggal minimálisan bővült. Főként a szerkezetén, a fejezetek és alfejezetek sorrendjén módosítottam, illetve a nyelveze-tén igyekeztem finomítani. Bár utó kutatást nem végeztem, mégsem szakadtam el teljesen sem a tereptől, sem a témától. Más kutatások keretében továbbra is rendszeren látogatom a településeket, orvosi hasonlaltal élve: a *historia post morbum*-ot elsőkézből követhetem.¹

Az elmúlt több mint tíz esztendőben a határok talán túlzottan sokszor is exponálódtak. A határokról való diskurzus nem csak hogy kilépett a kutatói buborékokból, hanem a jelenleg is zajló globális jelentőségű események kapcsán, valóban mindenki számára jelentőséggel bíró területekké váltak. Akár azt is gondolhatnám, hogy a munkám ezáltal felértékelődött, azonban valószínűbb, hogy inkább a kötet bizonyos részeiben szereplő gondolatok, megállapítások váltak meghaladottá. Remélhetőleg a kötetbe való betekintés után az olvasó egyetért majd velem abban, hogy mint történelmi konstrukciók, a határok mindig hajlamosak változni és akár váratlan formákat ölteni. A morfológiai változásokon túl minden határt egy bizonyos tulajdonságkombináció jellemez (távolságtartás, szűrés, politikai önérvényesítés, megkülönböztetés), amelyek hatásai az adott térre különösen hangsúlyosak (különbségek, diszkontinuitások, kockázatok, köztes állapotok). Ezek a hatások nemcsak a társadalmi reprezentációkban, hanem azoknak a szereplőknek a gyakorlatában is megjelennek, akik alakot és értelmet adnak a határoknak.

Napjainkban a határok egyidejű megjelenése és leértékelődése figyelhető meg különböző léptékekben. A világban bekövetkező változások és a területi átalakulások arra készítetnek bennünket, hogy újragondoljuk a határ fogalmát, amelyet hosszú ideig túlságosan szűk állami meghatározásba zártunk. Ha a határ fogalma változik, ez nemcsak az államok határait érinti. A határ a terület alapvető részét képezi, és rendkívül politikai természetű. Olyan hatalmak gyakorlására utal, amelyek bár nem feltétlenül szuverének, mégis szerkezeti elemeket kívánnak létrehozni egy általuk formált területen.

A földrajzi térben különféle határok léteznek, de mindegyik más-más szerepet játszik, és különböző mértékű strukturáló hatással bír. Az állami struktúrák fejlődése és az új hatalmi formák megjelenése új típusú határok létrejöttével jár. Ezek a határok sokkal rugalmasabbak és változékonyabbak, vagy éppenséggel – miként a háború ezt újra megtanította nekünk – sokkal zártabbak és áthatolhatatlanabbak lesznek.

¹ Az újonnan bekerült kutatási anyagok a *Gazdaság és etnicitás. Mezőgazdasági társulások mint a társadalmi és gazdasági reziliencia motorjai a szatmári sváb falvakban a rendszerváltozástól napjainkig* című FK143759 számú NKFI-kutatás keretében végzett terepmunkákból származnak.

Köszönöm Pozsony Ferencnek vezetőtanári támogatását. Cornel Gradnak, amiért a román levéltári anyagot rendelkezésemre bocsátotta és felhasználását megengedte, Stéphane de Cazenove-nek és Ioana Marchişnak a francia nyelvű dokumentumok fordítását, Jakab Albert Zsoltnak, amiért több alkalommal is átnézte és ötletekkel támogatta készülő könyvemet. Őszinte hálával tartozom Keszeg Vilmosnak, valamint opponenseimnek, Gagy Józsefnek és Lovas Kiss Antalnak, kritikai megjegyzéseiket, támogató javaslataikat megfogadva igyekeztem javítani szövegemen. Csanálosi és vállalji beszélgetőtársaim jelentős részének sajnos már nem mondhatok köszönetet, így inkább csak hálás vagyok nekik, amiért oly sok történetet és bölcsességet megosztottak velem. Bitte Andreának és Váradi Lajosnak is köszönöm önzetlen segítségüket a helyi és az adattári életvilágokba való bevezetésért. Nem utolsósorban pedig köszönöm feleségemnek és fiaimnak türelmüket és megértésüket.

